
Drugo specijalno zasjedanje
Generalne skupštine OUN
o razoružanju

Antun Bebler

Mnogobrojni analitičari što su pisali o Prvom specijalnom zasjedanju o razoružanju, smatrali su kako se njegov najveći doprinos sastoji prvenstveno u tome što je do njega uopće došlo, te drugo, što je na njemu prihvaćen sadržajno važan zaključni dokument. Upotrijebimo li ista mjerila, gotovo jedino što možemo upisati u pozitivni saldo Drugog specijalnog zasjedanja godine 1982. jest da su se za vrijeme ljetne vrućine od 7. lipnja do 10. srpnja 1982. sastali službeni predstavnici 157 država-članica OUN u New Yorku, te da su raspravljali o izvanredno važnim problemima u vezi ograničenja naoružavanja i o razoružanju. No suprotno Prvom zasjedanju, nakon tisuća prosjedjenih sati i brda papira, koji se tiču tih problema i putca njihova rješavanja, nisu u potpunosti postigli načelni i verbalni dogovor.

Drugo zasjedanje razišlo se bez prihvaćenog sadržajnog dokumenta, a traženje međunarodne suglasnosti odgođeno je, nadajmo se, za bolja vremena. Doduše, s radom će nastaviti ona tijela (nanovo stvorena i reformirana nakon Prvog zasjedanja), koja u protekle tri godine nisu bila u mogućnosti odrediti svoje pripreme zadatke. Časopis »Disarmament Times«, što su ga između zasjedanja tiskale nevladine organizacije pri sjedištu OUN, nazvao je kraj Drugog specijalnog zasjedanja »krasnim pogrebom«, a mnogi drugi, među njima i delegati na samom zasjedanju, koristili su u svojim izjavama riječi kao što su poraz, fjasko, udarac nadanju, težak neuspjeh itd.

Kako se to dogodilo? Detaljne opise i objašnjenja tisuća razgovora, rasprava i pregovora — u brojnim radnim tijelima zasjedanja, u neslužbenim grupama i na marginama zasjedanja, valja još mjesecima čekati. Pristup neslužbenih promatrača i novinara u glavne i pomoćne dvorane bio je ograničen, djelomice iz razloga sigurnosti, a time i dotok provjerenih informacija o zasjedanju u javnost. Pa ipak, cjelokupna slika ne ostavlja mjesta neizvjesnosti.

Drugo specijalno zasjedanje sazvano je na osnovi zaključka 33. zasjedanja Generalne skupštine OUN od 14. prosinca 1978. Na zasjedanju, 3.

prosina 1980., osnovan je pripremni odbor sastavljen od predstavnika 78 država. U skladu s tom rezolucijom, generalni sekretar OUN zamolio je sve države članice da mu daju svoja mišljenja i prijedloge u pogledu Drugog specijalnog zasjedanja. Na taj je dopis odgovorilo svega 49 država. Među njima bila je i SFRJ, jedna od najaktivnijih u pripremama aktivnosti za Drugo zasjedanje.

U odgovoru »Vlade SFRJ generalnom sekretaru OUN« na slijedeći su način bili nabrojeni predviđeni ciljevi toga zasjedanja:

— ocijeniti ostvarivanje zaključaka i preporuka Prvog zasjedanja, te naznačiti buduće konkretne mjere razoružanja i jačanja međunarodnog mira i sigurnosti;

— raspraviti i prihvatiti »Sveopći program razoružanja« što ga je pripremio Komitet OUN za razoružanje u Genevi;

— razmotriti mogućnosti i najuspješniji put za daljnje jačanje uloge OUN na području razoružanja;

— prihvatiti zaključni dokument koji bi bio usmjeren na akciju, te bi sadržavao:

a) ocjenu stanja na području naoružavanja, razoružanja i izvršenja programa akcije prvog zasjedanja, — i

b) sveopći program razoružanja;

— zasjedanje bi trebalo održati na visokom političkom nivou;

— zasjedanje bi trebalo prihvatiti zaključak o sazivanju Trećeg specijalnog zasjedanja.

Ako usporedimo ta očekivanja i zahtjeve sa stvarnim rezultatima, uočljivo je da su od šest ciljeva navedenih u jugoslavenskom pismu, četiri ostala neostvorena — a među njima i svi najvažniji — dok su samo dva ostvorena i to djelomično.

Na početku svoga rada, pripremni komitet izabrao je za predsjednika nigerijskog delegata Olu Adenijia, te 13 potpredsjednika, među kojima većinu iz nesvrstanih država. Jedan od potpredsjednika komiteta postao je i jugoslavenski predstavnik u OUN M. Komatina. Nakon svojih 29 sjednica, pripremni komitet je 36. zasjedanju Generalne skupštine predložio privremeni dnevni red, vrijeme održavanja (od 7. lipnja do 9. srpnja 1982.), predsjednika (predsjedavajućeg na prethodnom redovnom zasjedanju), te druge funkcionare, sastav glavnog komiteta i generalnog komiteta, proceduralna pravila te politički nivo sudionika (najviši mogući). Na zasjedanju bi važila ista proceduralna pravila kao i na redovnim zasjedanjima Generalne skupštine, međutim, s onim važnim dodatkom — sve mora biti urađeno tako da bi o svim bitnim pitanjima države odlučivale suglasno. Taj naglasak na općoj suglasnosti bio je jedan od važnih razloga zbog čega zasjedanje nije prihvatilo nijednu bitnu odluku.

Djelomice na osnovi spomenutih preporuka, a djelomice na osnovi bivših zasluga i iskustva, Drugo specijalno zasjedanje dobilo je organizaciono i vrijedno rukovodstvo u kojemu su središnje uloge imali predstavnici

nesvrstanih država — Iračanin Ismat Kittani (kao predsjednik zasjedanja), Nigerijac Olu Adeniji (predsjednik glavnog komiteta) i Meksikanac Alfonso Garcia Robles (predsjednik prve najvažnije radne grupe u tom komitetu).

Na takav način organizirano i regulirano, Drugo izvanredno zasjedanje počelo je, međutim, s radom u vrlo lošim međunarodnim odnosima, bitno lošijim nego Prvo zasjedanje, prije četiri godine. Kao ironija u odnosu na sve napore za razoružanje, svijet je u tom trenu doživio »u mirno doba« najveći udar i geografsko širenje naoružavanja na kopnu, u moru, u zraku i u svemiru. Ukupni zbroj ekvivalenata vojnih budžeta svih država svijeta premašio je godine 1981. rekordnu svotu od 550 milijardi tekućih dolara, vrlo se jako razmahao međunarodni promet najnovijim vrstama teškog naoružavanja, povećao se broj proizvođača teškog oružja (prije svega u zemljama u razvoju), te mogućih posjednika atomskog i nuklearnog oružja itd. Nakon godine 1979., i usprkos potpisanom sovjetsko-američkom sporazumu o ograničenju strateškog naoružavanja, razvio se nov krug ubrzanog naoružavanja najsmrtonosnijim oružjem obiju supersila, te obaju najvećih vojno-političkih blokova (NATO-a i Varšavskog ugovora). Zaključkom NATO-a o budućem razmještaju »evroraketa« u zapadnoj Evropi, te sovjetskim upadom u Afganistan, bila je pokopana takozvana politika detanta. Pobjeda konzervativnog republikanca na predsjedničkim izborima u SAD odrazila je taj pomak, istodobno dodavši oštrinu ponovnom (gotovo hladnoratovskom) suočavanju dviju najvećih vojnih sila svijeta.

Međusobna zaoštavanja, vojni sukobi i pravi ratovi, zahvatili su i niz nesvrstanih država, najustrajnijih i najaktivnijih sudionica Prvog specijalnog zasjedanja. Ratovi u Kampučiji, Afganistanu, na Bliskom Istoku, u istočnoj i zapadnoj Africi, u srednjoj i južnoj Americi, te brojni drugi negativni činioci jako su povećali političku polarizaciju u redovima nesvrstanih. Time je bila bitno smanjena sposobnost pokreta da stvarno provodi svoje višekratno prihvaćene zaključke, da brine o poštivanju svojih temeljnih načela u vlastitim redovima, te postiže akcionu jedinstvenost u poslovima koji se tiču cijeloga svijeta (takvim poput razoružanja). Unutrašnja nejedinstvenost — iako skrivena pod plaštem organizacijske rutine, čestog sastančenja i brojnih deklaracija — onemogućila je pokretu da izvrši odgovarajući pritisak na oba bloka, te da većinu država svijeta povuče u akciju na osnovi stajališta koja bi odražavala zajedničke interese čovječanstva.

U razdoblju nakon Prvog specijalnog zasjedanja došlo je do sadržajnog prekida i nazadovanja u skoro svim međunarodnim pregovorima o konkretnim oblicima uravnoteženja naoružanja i nadzora nad naoružavanjem. Propao je gotovo potpisani sovjetsko-američki sporazum SALT 2, u čorsokak su upali ili su u njem ostali drugi pregovori — o smanjenju trupa dvaju blokova u središnjoj Evropi, o evropskoj sigurnosti itd. Nesvrstane države su prije Prvog zasjedanja tvrdile da je glavni uzrok zastoja u zatvorenosti tijela koja raspravljaju o razoružanju. Međutim, opsežna reforma organa OUN i uključivanje u njihovu aktivnost svih članica svjetske organizacije, te zastoje nije uklonila. Naprotiv, došlo je do njihova zaoštavanja i još se smanjio utjecaj članstva na stvarne pregovore između

vojno najjačih država svijeta. Ili je, prema tome, možda bila pogrešna cjelokupna strategija nesvrstanih iznesena u zajedničkom dokumentu i odlukama Prvog specijalnog zasjedanja?

Na tok Drugog specijalnog zasjedanja negativno su utjecali, te djelomice odveli pažnju od glavnog predmeta rasprave, neki tekući dramatični događaji: iransko-irački rat, britansko-argentinski sukob zbog Falklandskih (Malvinških) otoka, te izraelska agresija u južnom Libanonu. Mnoge delegacije su Drugo specijalno zasjedanje iskoristile (a neke među njima i zlorabile) za izravnavanje političkih računa sa svojim političkim protivnicima, računa koji sa razoružanjem imaju tek vrlo posrednu vezu ili je uopće nemaju. Tako je, na primjer, na samom podiju glavne dvorane došlo do fizičkog napada na službenog predstavnika iranske vlade od strane protivnika Homeinijeva režima. Jedna od najvećih političkih demonstracija na samom zasjedanju bio je demonstrativni bojkot predsjednika izraelske vlade Menahema Begina, i to ne u pogledu zanimljivog sadržaja njegova govora. U bojkotu su sudjelovale 102 države od 157, i po prvi puta od sličnih događaja, u dvorani nisu bili i vođe delegacija mnogih zapadnoevropskih država. Neko vrijeme u zraku je bila i mogućnost saziva hitnog, još jednog specijalnog zasjedanja Generalne skupštine, ovaj puta posvećenog Libanonu i Palestincima. Do toga, kao i do prekida specijalnog zasjedanja o razoružanju, nije došlo.

Suprotno izuzetno neugodnim okolnostima u međudržavnim odnosima, u prilog Zasjedanja i njegova uspjeha djelovali su izvanredno glasni, brojčano dosta jaki ali i politički vrlo raznoliki pokreti pristaša mira, različitih oblika razoružanja i ograničenja naoružavanja, protivnika tekućih vojnih i drugih politika svojih vlada, te brojnih drugih činilaca. Nekoliko posljednjih godina plima tih pokreta osobito je narasla u zapadnoevropskim državama, kao reakcija na istodobni porast natovskog naoružavanja i na slabljenje privrednog položaja i nezaposlenost. Specijalno zasjedanje nudilo je izvanrednu priliku i mnogobrojnim sjevernoameričkim pacifistima, protivnicima opće i vojne politike predsjednika Reagana, i drugima, da javno i masovno izraze svoja stajališta. Tu priliku oni su osobito dobro iskoristili, te su u vrijeme zasjedanja organizirali mnoge zborove, procesije, koncerte, javne rasprave, i druge aktivnosti radi podrške u cilju razoružanja. Masovnošću sudjelovanja i odličnom organizacijom premašili su svoje zapadnoevropske kolege. Najimpresivniji bio je javni zbor pred zgradom OUN na kojem je sudjelovalo od tričetvrt do milijun ljudi. Ta se masa skupila u subotu 12. lipnja iz 14 odijeljenih povorki. Najviše govornika i organizacija nastupilo je na zboru s geslom zamrzavanja nuklearne utrke u naoružavanju, s parolom koja je postala značajna u unutrašnjopolitičkom životu Sjedinjenih Američkih Država.

Drugo specijalno zasjedanje odlikovala je izuzetna aktivnost — na samom Zasjedanju i uz njega — mnogih nevladinih organizacija, dosta veća nego godine 1978. Kao promatrače su na Zasjedanje pozvali 1.400 pojedinaca i predstavnika 375 organizacija (Američko ministarstvo vanjskih poslova odbilo je nekoliko stotina molbi za ulazne vize u vezi sa Zasjedanjem). Osim toga, samo iz Japana (prve i jedine žrtve atomskog oružja),

stiglo je 1.450 delegata iz 10 organizacija. Samo japanska budistička organizacija Rissho Kosei-kai skupila je i poslala na zasjedanje 27 milijuna potpisa Japanaca sa zahtjevom za razoružanjem i uklanjanjem rata. U posebnom dijelu Zasjedanja (24. i 25. lipnja) sa službene govornice u glavnoj dvorani Generalne skupštine govorilo je preko 100 predstavnika nevladinih organizacija. Među njima su bili i 92-godišnji veteran zahtjeva za razoružanjem britanski lord P. Noel-Baker, gradonačelnik Hirošime i Nagasakija, brazilski nadbiskup D. H. Camara, sovjetska astronautkinja V. Terješkova, ruski patrijarh Pimen, indijski general J. Rikhye i mnogi drugi. U drugim, pratećim aktivnostima, susretima i simpozijima nastupili su brojni poznati političari i javni radnici, među njima američki senator E. Kennedy, bivši švedski predsjednik vlade O. Palme, itd. Suprotno rutiniranim diplomatima i predstavnicima službenih državnih delegacija, zastupnici nevladinih delegacija pokazali su daleko više žara, zgražanja nad sadašnjim stanjem i istinskom opasnošću od biološkog uništenja čovječanstva, te više inventivnosti i oduševljenja za predviđene ciljeve Zasjedanja. Nisu, dakle, bili samo promatrači, nego i aktivni sudionici toga izuzetnog događaja, iako potisnuti iz golemog stroja međudržavnog dogo-
varanja.

Odjek mirovnih i drugih pokreta pridonio je prividnom poboljšanju klime u odnosima između dvaju blokova. Nekoliko mjeseci pred Zasjedanje predsjednik SAD R. Reagan krenuo je u propagandnu protuofanzivu, i nasuprot brojnim sovjetskim prijedlozima, nastupio s parolom smanjenja sovjetskog i američkog nuklearnog arsenala (START). Tik pred početak Drugog specijalnog zasjedanja Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez javno su obznanili da će do tih pregovora doći 29. srpnja u Genevi, to jest pred kraj Zasjedanja. Tom su novošću obje velesile željele na samom zasjedanju otopiti očekivanu kritiku svojega ponašanja, te prikazati zatvorene bilateralne pregovore kao jedini stvarni način obuzdavanja naoružavanja na razini nuklearno-raketnog oružja. Međutim, to se poboljšanje međunarodne klime pokazalo kratkotrajnim i nedostatnim a da bi se (sadržajno) spasilo Zasjedanje.

Stvarni znaci ukazivali su na veliku vjerojatnost takvog ishoda još i prije nego su se sastali delegati u staklenoj palači u New Yorku. Naša zemlja i grupa aktivnijih nesvrstanih država usmjerile su sve svoje napore na postizanje prethodne suglasnosti u pogledu »sveopćeg programa razoružanja« u ženevskom Komitetu za razoružanje. Međutim, suglasnost triju glavnih grupa u Komitetu (zapadnih, istočnih i nesvrstanih država) nije postignuta. U lošim međunarodnim odnosima bilo je posve nerealno očekivati da bi Generalna skupština u četiri tjedna mogla postići suglasnost o izuzetno kompliciranoj materiji, kada je već na tom ispitu — nakon nekoliko godina pogađanja — pao i Komitet za razoružanje. Komitet sam, kao i njegova radna grupa, popustili su pred početkom Drugog specijalnog zasjedanja, i već zagrijani stroj za pripreme velikog svjetskog skupa nitko nije više mogao zaustaviti. Pitanje je doduše da li je to bilo pametno. I naša se zemlja tako našla među onim mnogim nesvrstanim državama koje nisu imale drugi, alternativni pristup Zasjedanju, kao ni svojih radnih prijedloga. Ustrajanje na izuzetno ambicioznom dokumentu u tako lošim

međunarodnim okolnostima nije nikamo dovelo. Teško bi bilo tvrditi da je ta generalna proba bila općenito korisna, odnosno korisnija od nekog minimalnog djelomičnog napretka na temelju manje ambicioznog plana.

Duhovnim ocem koncepta sveopćeg (comprehensive) programa razoružanja mogao bi se smatrati već spomenuti meksički diplomat i bivši ministar vanjskih poslova A. G. Robles, koji je također imao glavnu ulogu i prilikom prihvaćanja zajedničkog dokumenta Prvog specijalnog zasjedanja o razoružanju. Sam koncept potiče iz dokumenta grupe nesvrstanih i neutralnih država iz godine 1970. Tim se konceptom željelo premašiti tadašnju formulu »općeg i potpunog razoružanja«, koja je bila pretežno blokovskog porijekla. O tom konceptu sveopćeg programa govore dva člana zajedničkog dokumenta Prvog zasjedanja, kao i dokument nazvan »Elementi sveopćeg programa razoružanja«. Taj je dokument 8. lipnja 1979. prihvatila Komisija OUN za razoružanje. Kao neposredne ciljeve programa taj dokument navodi: održavanje trenda pokrenutog na Prvom specijalnom zasjedanju; poticanje pregovora o svim oblicima utrka u naoružavanju i počimanje procesa stvarnog razoružanja na međunarodno prihvaćenoj osnovi; smanjenje međunarodne napetosti i povećanje međunarodnog povjerenja. Dugoročni ciljevi su ovi: opće i potpuno razoružanje pod djelotvornom međunarodnom kontrolom; sprečavanje opasnosti od rata; ostvarenje uvjeta za pravedan i trajan međunarodni mir i sigurnost; potpuno ostvarenje novog međunarodnog ekonomskog poretka. U tom kratkom i škrtom dokumentu uzalud bismo tražili odgovor na pitanje kako da se u dogledno vrijeme postignu svi ti plemeniti i dalekosežni ciljevi bez temeljitog preobražaja u osnovama međunarodne zajednice koje u svjetskoj politici posve zakonomjerno prouzročuju pojave dijametralno suprotne željenima.

Prilikom svoga rada u vezi sa sveopćim programom Komitet OUN za razoružanje imao je pred sobom tri radne skice. Prvu je 31. srpnja 1981. predložila grupa država (Austrija, Belgija, Savezna Republika Njemačka, Japan i Velika Britanija). Posebna karakteristika toga dokumenta bila je izbjegavanje svakog čvrstog vremenskog programa i redosljeda mjera kontrole naoružavanja i razoružanja. Takva potpuna elastičnost trebala je omogućiti napredak na područjima koje je nemoguće predvidjeti u trenutku prihvaćanja programa. U skladu s tim, zapadni dokument ne spominje broj stupnjeva (faza) razoružanja. Konkretnom stupnjevanju mjera taj se dokument najviše približio u odjeljku koji predviđa povremen pregled pragmatičko postignutog sve do konačnog cilja općeg i potpunog razoružanja. Prvi takav pregled trebao bi se obaviti na kraju drugog desetljeća — OUN za razoružanje (dakle na kraju ovog desetljeća). U zapadnom dokumentu osobita pozornost obraćena je na prvo razdoblje u kojem bi se nastavilo sada aktualno (pretežno neplodno) međublokovsko pregovaranje. Dalekosežnijim i ambicioznijim nacrtom zapadni se dokument gotovo uopće nije bavio.

Vremenski drugi dokument predložila je 19. kolovoza 1981. grupa od 21 nesvrstane države, među kojima je bila i SFRJ. Upravo suprotno zapadnom dokumentu, ovaj je detaljno odredio četiri stupnja (faze) razoružanja koji bi se okončali potpunim ukidanjem vojnog naoružanja. Iako to nije

rečeno u samom dokumentu, delegat Robles je usmeno iznio nadu da bi se cjelokupni proces kroz ta četiri stupnja izveo u dvadeset godina. Dokument grupe nesvrstanih predviđa u prvoj fazi smanjenje broja nuklearnih naboja u arsenalima Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza za najmanje 20 posto te smanjenje njihova konvencionalnog naoružanja i oružanih snaga najmanje za četvrtinu. Na kraju trećeg stupnja trebalo bi ukloniti sva nuklearna oružja i njihove prijenosne sisteme. Četvrti i zaključni stupanj trebao bi osigurati multilateralni sporazum sviju država, uključujući sve vojno važne države, o potpunom raspuštanju oružanih snaga, uništenju svih vrsta naoružanja, uklanjanju svih vojnih organizacija, regrutiranja, planiranja, vojnih vježbi itd., te zabrani organiziranja okupljanja u vojne svrhe u bilo kojem obliku. Sporazum bi državama dopustio samo održavanje snaga unutrašnje sigurnosti naoružanih lakim oružjem.

Na kraju, 14. veljače 1982. svoj je prijedlog dala grupa socijalističkih zemalja (Bugarska, Čehoslovačka, Njemačka Demokratska Republika, Mađarska, Mongolija i Sovjetski Savez). U njemu su navele većinu mjera spomenutih u prethodna dva dokumenta te osim njih još neke za koje se posebno zalažu članice Varšavskog ugovora. Među tima je sporazum da neće prvi upotrijebiti nuklearno oružje i sporazum o zabrani svih oružja u svemiru. Dokument socijalističkih država nije naveo jasno izdvojene faze, a prvenstvenim zadatkom smatra nuklearno razoružanje. Konačni cilj općeg i potpunog razoružanja trebao bi se postići »u najkraće moguće vrijeme«.

Komitet OUN za razoružanje usprkos svih napora nije mogao tri opisana dokumenta spojiti u cjelinu niti ih prevladati zajednički prihvatljivim sveopćim programom.

Ono što se desilo s nacrtom sveopćeg programa za razoružanje, desilo se i s drugim predviđenim dokumentom o ostvarenju zaključaka Prvog specijalnog zasjedanja. Oba su bloka krivicu za zastoj i nazadovanje na tom području prebacivala jedan na drugoga. Pripremni komitet riješio je taj problem samo formalno i to tako da je na Specijalno zasjedanje poslao slijepjen tekst o nespojivim stajalištima (pretežno u zgradama). Od 191 člana toga dokumenta suglasnost je bila postignuta samo u pogledu prvih triju uvodnih i o još nekoliko nebitnih članova.

(»Composite paper on the review of the implementation of the recommendation and decisions of the General Assembly at its tenth special session, the first special session devoted to disarmament«).

Karte svjetskog diplomatskog pokera bile su već podijeljene kada je predsjednik zasjedanja Kittani dao znak za njegov službeni početak. Dvije velike skupine vojno najjačih država u toj su se igri priklonile posve različitim taktikama. Zapad je nivoom svojih predstavnika pokazao da pridaje veliku važnost Zasjedanju, i u tome je znatno premašio socijalističke, ali i nesvrstane zemlje. Zapadnjaci su tako poštivali jednu od preporuka pripremnog komiteta, pa je od 14 prisutnih šefova država odnosno šefova vlada, njih šest bilo iz država NATO pakta, te još pet iz drugih zapadnih država, dok iz nesvrstanih država samo tri a iz socijalističkih blokovskih država niti jedan. SFRJ je zastupao predsjednik Predsjedništva Petar Stam-

bolić. Zapad su na zasjedanju ceremonijalno i samo nakratko zastupali predsjednik SAD R. Reagan, britanska premijerka M. Thatcher, zapadno-njemački kancelar H. Schmidt, japanski i talijanski predsjednik vlade Z. Suzuki i G. Spadolini i drugi. Većinu socijalističkih država i 14 nesvrstanih zastupali su njihovi ministri vanjskih poslova. Među njima bili su šefovi diplomacija i najvećih država iz tih dviju skupina: Sovjetskog Saveza i Kine, kao i Indije, Indonezije, Nigerije, Meksika, i drugih. Kubu, službene veze i predstavnika pokreta nesvrstanih, zastupao je potpredsjednik državnog vijeća C. R. Rodriguez. I Francusku je predstavljao ministar vanjskih poslova — C. Cheysson.

Visoka protokolarna razina predstavnika nekih vodećih zapadnih država, prvenstveno Sjedinjenih Američkih Država, združila se s vrlo tvrdim i nepomirljivim stajalištima što se tiče sveopćeg programa razoružanja, te svim državama otvorenog višestranog dogovaranja o konkretnim mjerama razoružanja. Stajališta, a još više stil nastupa razlikovali su se u grupi zapadnih država — od oštre hladnoratovske retorike Amerikanaca, više diplomatskog nastupa Britanaca i Francuza, konstruktivnog djelovanja Savezne Republike Njemačke i Nizozemske, te do pomirljivih pokušaja zapadnih neutralaca (Švedske, Irske i Finske). Bez obzira na te nijanse, prilikom svega toga presudno je bilo višekratno odbijajuće američko stajalište.

Socijalističke države iz sovjetskog tabora preuzele su drugu, diplomatski promišljeniju taktiku — protokolarno skroman nastup, dosta pasivno promatranje govornih dvoboja između zapadnih blokovskih i najaktivnijih nesvrstanih država uz privremenu ili djelomičnu podršku (ili poticanje) stajališta nesvrstanih. Zapadu, posebno državama NATO pakta, prepustili su diplomatski podstrek ali i sumnjivu čast da onemoguće prihvaćanje sveopćeg programa razoružanja. Zatim su jednim spektakularnim potezom i hrpom dodatnih prijedloga preuzeli vodstvo u propagandnom iskorištavanju Specijalnog zasjedanja. Iako su u biti imali stajališta slična zapadnim blokovskim gledištima (na primjer u pogledu otvorenosti međunarodnih pregovora, nuklearnih proba, zamrzavanja nuklearnog naoružanja itd.), nisu to javno iznijeli te su odigrali dobro uvježbanu ulogu iskrenih zagovornika stvarnog razoružanja kojega priječe samo zapadni imperijalisti. Na razini političke propagande Drugo specijalno zasjedanje tako se završilo nesumnjivom pobjedom istočnog vojnopolitičkog bloka koji je uspio povući za sobom i dio nesvrstanih država. U tome mu je marljivo pomagala Kuba.

Aktivnost Drugog specijalnog zasjedanja proticala je na dvije — djelomice povezane — razine, u ceremonijalnim nastupima najviših predstavnika država i vođa delegacija na plenarnim sjednicama, i u znatno prozaičnijem i marljivijem radu nižih službenika u brojnim radnim tijelima za pripremu dijelova mogućih dokumenata Zasjedanja. U svečanim nastupima na plenarnim sjednicama vodeći predstavnici obično su izražavali u skraćenim potezima poznata i opća stajališta svojih država, te tumačili (ponavljali) njihove pojedinačne prijedloge. Dakako i stvarno ponašanje nižih predstavnika moglo je biti posve ili znatno drugačije od službenih deklaracija, naravno, namijenjenih pretežno domaćoj i djelomice međunarodnoj javnosti.

Već zbog djelovanja Zasedanja na državnom teritoriju Sjedinjenih Američkih Država, te zbog vojnopolitičke težine te države u svjetskoj politici, bilo je razumljivo da su delegati s velikim zanimanjem očekivali i slušali nastup predsjednika R. Reagana od 17. lipnja. Iako ga je tehnički besprijekorno izveo s profesionalnom rutinom dugogodišnjeg glumca i uz pomoć suvremenih audiovizuelnih sredstava, sadržajna razina i ton tog govora razočarali su većinu prisutnih u punoj plenarnoj dvorani. (Samo pojavljivanje američkog predsjednika u palači OUN zahtijevalo je mjere sigurnosti bez presedana u povijesti svjetske organizacije.)

Reagan je uglavnom ponovio prijedloge o bilateralnim američko-sovjetskim i međublokovskim pregovorima (o smanjenju trupa u centralnoj Evropi), što ih je izgovorio i u dva svoja prethodna govora — u Nacionalnom novinskom klubu u Washingtonu u studenom 1981. i u svojem bivšem koledžu Eureka u svibnju 1982. Najvažniji od tih prijedloga odnosio se na dvostrano smanjenje broja strateških interkontinentalnih raketa i nuklearnih naboja u arsenalima SAD i SSSR-a. U svojem govoru na zasjedanju Reagan se uopće nije osvrnuo na sovjetsku zamjerku da je taj prijedlog izvanredno jednostran pa da bi zbog načina izvođenja najviše pogodio sovjetske strateške snage. Upravo time američki je predsjednik namjerno prešutio glavni sovjetski politički potez na samom Zasjedanju (dva dana prije toga) i time je napravio pravu diplomatsku grešku. Reagan nije predlagao ni dogovorno smanjenje broja nuklearnih pokusa (što su prije toga predlagali Sovjeti), a ni prekid proizvodnje kemijskih oružja (isto tako iz prethodnog sovjetskog prijedloga). Relativna novost u njegovu govoru bila je samo američki prijedlog o sazivu međunarodne konferencije o vojnim troškovima koja bi napravila zajednički međunarodni sistem njihova zbrajanja i izvještavanja o njima. Nije, međutim, rekao da bi Sjedinjene Američke Države bile pripravne smanjiti svoj vojni budžet u slučaju uspjeha takve konferencije i u slučaju da se Sovjetski Savez suglasi s tim. Reagan se verbalno zauzeo za »razumijevanje i komuniciranje« među dvjema supersilama. Tomu bi trebalo pripomoći, po njegovu mišljenju, prethodno međusobno obavještavanje o velikim strateškim vježbama, o ispaljivanju interkontinentalnih raketa, te izmjena podataka o strateškim snagama.

U odnosu na pozivanje na razumijevanje među supersilama u pravou je suprotnosti bio sadržaj preostalog dijela predsjednikovog govora, a posebno njegov ton. U tom pogledu Reagan je opozvao svoje prijašnje pomirljive izjave i ponovno zaplovio u vode oštih antisovjetskih i djelomice antikomunističkih napada iz vremena svoje predizborne kampanje. Pred svjetskim forumom oštro je optužio Sovjetski Savez za »tiraniju« u cjelokupnom poratnom razdoblju, te njega i njegove saveznike za zločine u Jugoistočnoj Aziji i Afganistanu, te za izazivanje masovne pojave izbjeglica. Sovjetski Savez je — po njegovu mišljenju — »u razdoblju takozvanog detanta« prikriivao najveće naoružavanje u povijesti. Također ta velesila navodno politički manipulira mirovnim pokretima na Zapadu. Jedna od najtežih bila je Reaganova optužba Sovjetskog Saveza i njegovih saveznika da u Afganistanu, Laosu i Kampučiji upotrebljavaju kemijska oružja i otrove. (Tu je izjavu Reagan dao prije nego što je grupa stručnjaka OUN

predložila da da svoj službeni izvještaj o tim optužbama.) Većina delegata je hladnim uljudnim pljeskanjem pozdravila kraj Reaganova govora, a ljutita lica sovjetskih predstavnik očitovala su njihove osjećaje.

Dva dana prije toga sovjetski ministar vanjskih poslova i jedan od veterana svjetske politike A. Gromiko požnjeo je buran i oduševljen aplauz većine delegacija i nekoliko stotina prisutnih gostiju i novinara u dupkom punoj dvorani. Adut što ga je izvukao iz rukava, bio je prvi i jedan od rijetkih sadržajnih podstreka na Zasedanju, poticaj koji svakako spada u područje onemogućavanja svjetskog nuklearnog rata (a ne ograničenja naoružavanja). Gromiko je svečano pročitao slijedeće retk: »Savez Socijalističkih Sovjetskih Republika preuzima obvezu da neće kao prvi upotrijebiti nuklearno oružje. Ponavljam, jednostrano. Ako druge nuklearne sile budu slijedile naš primjer, vjerojatnost nuklearnog rata realno će biti smanjena na nulu.« Taj spektakularni sovjetski prijedlog uslijedio je nakon sličnih prethodnih sovjetskih prijedloga koji su svi bili uvjetni. Ovaj put je Sovjetski Savez po prvi puta jednostrano i bezuvjetno preuzeo tu obvezu. Time se službeno obvezao da neće pokrenuti preventivni nuklearni rat.

Osim te inicijative, A. Gromiko je izjavio da je ideja uzajamnog zamrzavanja nuklearnih arsenala, kao prvi korak ka njihovom smanjenju i konačnom potpunom uklanjanju, »bliska sovjetskim gledištima«. Sovjetski Savez je pripravan odmah uvesti kvantitativno zamrzavanje te »po mogućnosti« i zamrzavanje kvalitativne modernizacije. Gromiko je predložio da Drugo specijalno zasjedanje razmotri mogućnosti ograničenja pomorskih aktivnosti u kriznim žarištima. Predložio je i ograničenje postavljanja novih podmorničkih raketa i većih lutajućih raketa. (Smatra se da na oba područja SAD imaju znatnu prednost.) Sovjetski ministar izravno je optužio Zapad i države NATO pakta da su glavni krivci za svjetsku utrku u naoružavanju, ali je bio diplomatski obazriv kada je govorio o američkoj vladi i predsjedniku Reaganu.

Gromiko je više puta spomenuo »postojeći (strateški) paritet« između SAD i SSSR-a, te je tako posredno opovrgao američke službene tvrdnje o narušenoj ravnoteži između supersila. Osim toga, predložio je osnivanje konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje i uskladištavanja kemijskih oružja te o njihovom uništenju. U njegovom je govoru Sovjetski Savez prvi puta službeno prihvatio mogućnost »sistematske međunarodne kontrole na licu mjesta«, kako bi se utvrdilo uništenje zaliha kemijskog oružja i proizvodnja dopuštenih otrova. (Principu inspekcije na licu mjesta Sovjetski se Savez desetljećima protivio, navodno zbog razloga sigurnosti. Zapad je pak na tome inzistirao kao na nužnom preduvjetu većine pregovora o razoružanju.) Sovjetski ministar vanjskih poslova izrazio je pripravnost svoje vlade da razmotri zapadni prijedlog o prekidu proizvodnje fisionih materija za nuklearna oružja, dakako u sklopu mjera za opće smanjenje nuklearnih arsenala. Kao što su to prije toga napravile zapadne države, Sovjetski je Savez izrazio spremnost da dopusti kontrolu Međunarodne agencije za atomsku energiju nad dijelom sovjetskih civilnih nuklearnih postrojenja (električnih centrala i istraživačkih reaktora). Osim toga Gromiko je spomenuo i druge moguće inicijative: u pogledu kontrole međunarodne trgovine konvencionalnim oružjem i zabrane oružja u svemiru. Međutim, namjerno je bio nejasan u pogledu opće zabrane nuklearnih pokusa.

Glavna sovjetska inicijativa odnijela je na Drugom specijalnom zasjedanju propagandnu pobjedu koju su do kraja zasjedanja iskorištavali delegati država Varšavskog pakta i drugi sovjetski saveznici. A to nisu mogli spriječiti protuargumenti i optužbe na račun sovjetskih prijedloga, izrečeni s govornice plenarnih zasjedanja. Više zapadnih predstavnika ponovilo je višekratne kolektivne izjave članica NATO-pakta slične sovjetskim, međunarodnim, uvjetne i po obliku manje obvezujuće. Kanadski premijer P. E. Trudeau, pravnik po profesiji, odgovorio je Gromiku da osnivačka Povelja OUN već sadrži obvezu država članica da prve ne koriste silu, i to nikakvu silu. Po njegovom mišljenju, Povelja će izgubiti na snazi ako bi se ponovno prihvaćalo i sprijećavalo redom sve oblike upotrebe sile u međunarodnim odnosima.

Sovjetski prijedlog najoštrije je kritizirao kineski ministar vanjskih poslova Huang Hua i njegov zamjenik na zasjedanju Xie Quimei. Huov govor koji je prethodio Gromikovom, također je doživio buran aplauz prisutnih. U njemu je svim nuklearnim silama predlagao da se službeno odreknu takvog oružja kao i njegova korištenja protiv nenuklearnih zemalja, te isto kao i poznati američki diplomat i povjesničar G. Kennan prije nekog vremena, da supersile na pola smanje svoje arsenale. Oštrica kineske kritike bila je, po njihovim riječima, usmjerena na ogromni raskorak između poplave sovjetskih prijedloga i lijepih riječi o razoružanju na jednoj strani, i stvarne sovjetske politike »naoružavanja i agresije« na drugoj strani. (Xie Quimei). Kineski predstavnici ukazali su na to da je njihova država još u listopadu 1964. tj. oko 18 godina prije SSSR-a, dala slijedeću izjavu: »Kineska vlada svečano izjavljuje da Kina nikada i pod nikakvim uvjetima neće kao prva koristiti nuklearno oružje.«

Nastup kineskih predstavnika na Drugom zasjedanju, dakako još uvijek i pretežno pasivan, ipak je odrazio daljnji kineski pomak od maoističkih doktrinarnih stajališta — verbalnog maksimalističkog ustrajanja na potpunom i »pravom« razoružanju u vrlo kratko vrijeme i stvarnog uzvišenog odricanja od sudjelovanja u međunarodnim pregovorima o ograničenju naoružavanja. Kineski ministar prvi je podržao ideju o smanjenju konvencionalnog naoružanja u vezi sa smanjenjem nuklearnog naoružanja. To je bio nesumnjivo pozitivan pomak.

Drugi nekadašnji protivnik pregovora o razoružanju, Francuska, te predstavnik njezine socijalističke vlade ministar vanjskih poslova C. Cheysson, ovaj puta zauzela je izuzetno borbenu i blokovski jako obojeno stajalište, u prilog nuklearnog odvraćanja, protiv jednostranih mjera razoružanja i protiv deklaracije o tome da nijedna strana neće prva upotrijebiti nuklearno oružje. Zalaganje za mir ne smijemo, prema Cheyssonu, izjednačavati s pacifizmom. Francuski predstavnik osim toga izrazio je zanimanje svoje zemlje za dio sovjetsko-američkog sporazuma SALT koji se odnosi na protubalistične rakete, te je ponudio da njegova zemlja organizira međunarodno praćenje nad izvršavanjem toga sporazuma.

Visoki službeni predstavnici drugih država ponudili su Zasjedanju cijelu hrpu obnovljenih i djelomično novih ideja i prijedloga. Veliku pažnju pobudile su dvije odvojene varijante zamrzavanja nuklearnog naoru-

žavanja i iskušavanja novih oružja, što su ih dali indijski ministar vanjskih poslova P. V. Narasimha Rao, i meksički ministar, J. Castaneda. Zapadno-njemački kancelar H. Schmidt naglasio je značenje mjera za jačanje političkog povjerenja te je za godinu 1983. najavio širok međunarodni simpozij o tim pitanjima koji bi se mogao održati u Saveznoj Republici Njemačkoj. Talijanski premijer G. Spadolini zauzeo se za to da se u okvirima OUN ustanovi jedno međunarodno tijelo za prikupljanje prijedloga o razoružanju te izvršavanje dogovora. Kanadski ministar predsjednik P. E. Trudeau dalje je razvio kanadsku ideju o postupnom »gušenju« daljnjeg tehnološkog razvoja na području najrazornijih oružja ograničenjem eksperimenata, proizvodnje i budžetskih sredstava. Osim toga zauzeo se za sveobuhvatnu međunarodnu konvenciju o zabrani razvoja i upotrebe oružja u svemiru. Izraelski premijer M. Begin je predlagao da Bliski Istok postane nenuklearno područje. Upravo u vrijeme izraelske agresije u Libanonu, Begin se izjasnio za znatnije i miroljubivo komuniciranje među državama toga područja.

Od naših susjeda najprije moram spomenuti aktivnu ulogu Rumunjske, koja je pretežno nastupala odvojeno od država Varšavskog ugovora. Rumunjski ministar vanjskih poslova S. Andrei ponovio je Kennanov prijedlog u pogledu djelomičnog nuklearnog razoružanja dviju supersila, te je predlagao zajednički dogovorene najviše granice konvencionalnog naoružanja dvaju blokova. Što se tiče »evroraketa«, zauzeo se za varijantu »nulte opcije« te je ponovio već poznati rumunjski prijedlog o evropskoj konferenciji o povjerenju i razoružanju. Austrijski ministar W. Pahr predložio je saziv Konferencije OUN o jačanju međusobnog povjerenja te se zauzeo za međunarodno praćenje satelita u svemiru. Albanski delegat M. Abdi Baleta ukazao je na jalovost pregovora o razoružanju i iskoristio je svoj nastup za apel »svim demokratskim miroljubivim državama da postignu povlačenje američkih i sovjetskih trupa iz Evrope i drugih dijelova svijeta.«

Predsjednik predsjedništva SFRJ Petar Stambolić nastupio je na početku zasjedanja. Iz njegova govora, pročitano na srpsko-hrvatskom, najveću pozornost sudionika i izvjestilaca privukla su stajališta u korist aktivnijeg sudjelovanja svih članica u radu komisije i komiteta OUN za razoružanje te jugoslavenski prijedlog o proglašenju Sredozemlja za zonu mira i suradnje, te Balkana za nenuklearnu zonu.

Na nižoj, radnoj razini, već na samom početku zapalo je Specijalno zasjedanje u teškoće i gubilo mnogo dragocjenog vremena na rješavanju organizacijskih i proceduralnih pitanja (podjela i nadležnost grupa, rukovođenje, redosljed i njihova srazmjerna težina, itd.). Na primjer, suprotno prethodnom dogovoru da će treća radna grupa raspraviti sve nove prijedloge, države Varšavskog pakta, a najustrajnije Bugari, više tjedana su zahtijevali da osnuju posebnu radnu grupu samo za sprečavanje nuklearnog rata. Na taj su način, naime, htjeli posebno istaći sovjetske prijedloge. Dio proceduralnih razmirica odražavao je osim političko-propagandnih ciljeva i odnose činovničke moći centralnih organa OUN. Suprotno ponašanju u trećoj radnoj grupi, sovjetski blok se u prvoj grupi grčevito opirao tome da se osnuje posebna radna podgrupa koja bi pregledala rad cjelokupnog

sistema organa OUN na području razoružanja. Poticaj za to dale su zapadnoevropske države. Suprotstavljanje istočnoevropskih država prouzročila je njihova bojazan da bi nakon rasprave izuzeli centralni organ — Centar OUN za razoružanje — iz odjela sekretarijata OUN za političke poslove. Taj odjel pak spada u nadležnost zamjenika generalnog sekretara za političke poslove, po nepisanoj tradiciji sovjetskog državljanina (trenutno V. Ustinova). S tog položaja sovjetska diplomacija može uvijek spriječiti svaku inicijativu, ocjenu, istraživanje itd., koji joj nisu po volji.

Pa ipak, glavni kamen sumnje na Zasjedanju bila su već prije spomenuta osnovna razilaženja u pogledu sveopćeg programa razoružanja između tri politički najvažnije grupe država. Unatoč ustrajnom nagovaranju nesvrstanih zemalja, grupa zapadnih država odbacila je vremensko i sadržajno određivanje obveza razoružanja. Najodlučnije pri tom bile su Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija. Američko je stajalište bilo da za to nije pravo vrijeme. Sveopći program mogao bi biti samo udaljeni cilj pa ga se ne bi smjelo smatrati prvenstvenim zadatkom Zasjedanja. Upravo za takvo prvenstveno razmatranje programa (makar i bez određenih rokova) zauzimala se, zajedno s nesvrstanim državama, druga grupa zapadnih država, među njima Savezna Republika Njemačka, Japan, Nizozemska, skandinavske države, Kanada, Australija, Novi Zeland. Sovjetska skupina prilikom svega toga bila je pretežno šutljivi promatrač.

Suprotno svojim stajalištima od pred dvije godine, Amerikanci su (opet uz britansku i ovaj put uz glasnu francusku i tihu kinesku podršku) odbacili i preuzimanje obveza u pogledu prekida nuklearnih pokusa. Druge zapadne države većinom su smatrale da je dogovor o prekidu pokusa ovisan od napretka na drugim područjima, te da stoga ne spada među prvenstvene zadatke Zasjedanja. Dogovoru o prekidu pokusa suprotstavile su se i neke nesvrstane države (među njima Indija), svakako zbog predviđene zabrane svih nuklearnih proba (i vojnih i civilnih). Sovjetski blok je u toj stvari opet bio pasivan, što je posve u srazmjeru s najvećim udjelom što ga Sovjetski Savez ima u godišnjem svjetskom zbroju nuklearnih proba.

Rasprave u radnim grupama nisu uvijek i posvuda bile konstruktivne i demokratske. Temperaturu su više puta podigle političke suprotnosti, stare raspre i neprijateljstva (na primjer u vezi sa Bliskim i Srednjim Istokom, Palestinom, Afganistanom, Kampučijom, Falklandima itd.). S obzirom na proglašeno načelo suglasnosti, više puta došlo je do pokušaja ucjenjivanja većine od strane pojedinih država. Švedska je na primjer javno zaprijetila da neće podržati zajednički dokument ako bude sadržajno slabiji od zaključnog dokumenta Prvog specijalnog zasjedanja. Bugarska je tvrdoglavo zahtijevala da među suglasno prihvaćene odluke upišu njezin prijedlog o prikupljanju potpisa protiv nuklearnog rata. Dakako, da bi onemogućila prihvaćanje ostaloga. Tako su kidali živce svojoj grupi. Svojim ponašanjem najviše se »proslavio« istononjemački delegat G. Herder, predsjedavajući u trećoj grupi. Višekratno je prouzročio glasne proteste predstavnika nesvrstanih, neutralnih i drugih zapadnih država, kršeći proceduralna pravila i zloupotrebljavajući svoj položaj. Nešto od tih sporova nekako je izglačeno nakon intervencije predsjednika glavnog komiteta O. Adenijia. Vrhunac Herderove djelatnosti bio je na samom kraju Zasjedanja

kad je onemogućio eventualno prihvaćanje dokumenta sa skraćenim spis-kom mjera za sprečavanje nuklearnog rata. Mogućnosti su navodno još postojale, ali je Herder došao na zadnju sjednicu grupu sa zakašnjenjem od dva sata i zatim ju je odmah raspustio. Burni protesti brojnih delega-cija bili su utoliko jači što je upravo istočni blok ustrajao na posebnoj raspravi tih pitanja. Sovjetski Savez međutim u tom trenutku očito nije želio o tim pitanjima takav dokument kakav bi se vjerojatno pojavio na kraju rasprava i pregovora u radnoj grupi.

7. srpnja 1982. sve je bilo završeno. Neumorni meksički delegat Robles je na sjednici glavnog komiteta priznao neuspjeh prve radne grupe, jer nije postignuta suglasnost u pogledu sveopćeg programa. Predsjednik glavnog komiteta Adeniji usputno je dodao još jednu poraznu novost: neuspjeh grupe za ocjenu ostvarenja zaključaka Prvog specijalnog zasje-danja. Tom suočavanju s neprijatnom istinom slijedili su u slijedeća tri dana — do kasne subotnje večeri 10. srpnja — pogrebni govori te zadnja međusobna optuživanja za propast Zasjedanja. U subotu 10. srpnja i for-malno je bio okončan rad, kad je Zasjedanje prihvatilo kratak procedu-ralni izvještaj o svom radu. Zasjedanje je službeno vratilo sveopći program razoružanja na doradu u ženevski Komitet OUN za razoružanje. Zasjedanje se nije izjasnilo u pogledu većine prijedloga što su se odnosili na poboljšanje rada organa OUN na području razoružanja, sprečavanja nuklearnog rata te zamrzavanja nuklearnog naoružavanja.

Te je prijedloge zasjedanje propustilo slijedećem, 37. redovnom zasje-danju Generalne skupštine. Pitanje mogućeg saziva slijedećeg specijalnog zasjedanja odgođeno je do 38. redovnog zasjedanja (dakle za godinu 1983—1984.).

Uz tu negativnu bilancu ipak moramo ustvrditi da je na dva ili tri manje važna područja ipak zabilježena suglasnost i skroman napredak. Prvo, službeno je proglašena svjetska kampanja za razoružanje. U tu veliku akciju obrazlaganja i popularizacije ideje razoružanja trebao bi se uklju-čiti cjelokupni sistem OUN. Kampanja bi trebala obuhvatiti sve dijelove svijeta, dakako na uravnotežen, na akcijama utemeljen i objektivan način. Kampanju bi povezivao Centar OUN za razoružanje.

Drugo, dogovoreno je povećanje stipendija za proučavanje razoruža-nja što ih dodjeljuje Centar za razoružanje, i to sa 20 na 25. Nova brojka bila je kompromis između većih zahtjeva što su ih postavile nesvrstane zemlje i štedljivije raspoloženih zapadnih država (dakako najvećih platiša u skladu s pravilima OUN).

Određen značaj za buduće međunarodne napore na tom području ima-le su i rasprave na Zasjedanju o poboljšanju organizacije organa OUN. Manje blokovske i neutralne zapadne države te dio nesvrstanih zauzimale su se za jačanje Centra OUN za razoružanje (koji bi trebao postati poseban odio sekretarijata OUN), te također Komiteta OUN za razoružanje, u pos-ljednjem da se poveća broj članova sa 40 na 50—52 (s predstavnicima država koje su za to izrazile zanimanje i spremnost, da se nastavi zasje-danje komiteta, ojačaju njegove radne grupe itd. Tom se najviše suprot-stavio Sovjetski Savez, kada su Sjedinjene Američke Države zauzele prema

van uvjetno pozitivno, a stvarno indiferentno stajalište prema tim prijedlozima. Ishod rasprava ipak je otvorio mogućnost skromnog jačanja Komiteta, ali je položaj Centra za razoružanje ostao nepromijenjen.

Zahvaljujući tim manjim pomacima, sovjetske izjave i poprilične aktivnosti mirovnih i drugih pokreta te nevladinih organizacija, ne bismo mogli Drugo specijalno zasjedanje jednostavno otpisati. Međutim, neuspjeh je očit, uračunamo li pripreme, uloženi trud i nade. Ukratko ga možemo obrazložiti nepopustljivim i višekratno odbijajućim stajalištem Sjedinjenih Američkih Država i njezinih najbližih blokovskih saveznica, hinjenim i propagandnim nastojanjem istočnog bloka te sa slabošću nesvrstanih i drugih snaga (neutralaca) koje su uzalud pokušale premostiti jaz između dva bloka. Na tom zasjedanju, i u vrijeme kad se održavalo, istinska politička nesuglasja nagrizala su redove nesvrstanih, a njihova sposobnost za usklađen nastup i odlučivanje (u suprotnosti s verbalizacijom) pala je na najnižu točku u cjelokupnoj povijesti pokreta.

Nakon dugih i napornih (koji put noćnih) odvojenih sjednica, predstavnici nesvrstanih država nisu se mogli sporazumjeti u pogledu zajedničke cjelovite platforme i zajedničke taktike na Zasjedanju, kao niti o pojedinim prijedlozima istaknutih nesvrstanih država. U nastalom vakuumu najveća nesvrstana država i jedna od najaktivnijih i najistaknutijih na zasjedanju, Indija, ponudila je svoje prijedloge o zamrzavanju nuklearnog naoružavanja, kao osnovu za zajednički nastup nesvrstanih u zaključnom radu Zasjedanja. Međutim, taj je pokušaj propao djelomice zbog ponašanja kubanskog predsjedavajućeg. Utjecajne grupe nesvrstanih razile su se oko prvenstvenih zadataka Zasjedanja i općeg razoružanja, te s tog aspekta u pogledu odnosa između važnosti nuklearnog i konvencionalnog razoružanja.

Na kraju možemo zaključiti da je uloga SFRJ na Drugom specijalnom zasjedanju bila dosta skromnija, manje vidna i sadržajno manje težine nego na Prvom specijalnom zasjedanju. Djelomično je to bilo neizbježno, jer ovaj puta nismo imali predsjedavajućeg na zasjedanju, a ni tako poznatog i uglednog predsjednika republike. To pak naša diplomacija nije znala nadoknaditi temeljitošću i pravovremenim pripremama, kao ni novim ili barem srazmjerno samostalnim idejama i blistavom taktikom. No naš je nastup bio još uvijek solidan i natprosječno aktivan. Kad su našeg sadašnjeg sekretara za vanjske poslove i bivšeg predsjedavajućeg na Prvom zasjedanju Lazara Mojsova molili da usporedi dva zasjedanja, on je odgovorio »Ove godine imamo manje nada i više frustracija nego prije četiri godine.« (»Disarmament Times«, vol. 5, br. 10, 18. lipnja 1982., str. 4)

Prevela sa slovenskog Branka Balkovac Kereškenji